

בנק ישראל

הפיקוח על הבנקים
אגף מדיניות והסדרה

ירושלים, ג' בחשוון, תשע"ח

23 באוקטובר, 2017

חוזר מס' ח-06-2544

לכבוד

התאגידים הבנקאיים

הנדון: ניהול סיכון אשראי הטמון בפעילות מסחר של לקוחות במכשירים נגזרים ובניירות ערך

(הוראת ניהול בנקאי תקין מס' 330)

מבוא

1. המשבר הפיננסי הגלובלי בשנים 2007-2009 חשף, בין היתר, חולשות של בנקים בעולם בניהול הסיכון הטמון במסחר במכשירים נגזרים ובניירות ערך, הן בפעילות בנקים עבור עצמם והן בפעילות עבור לקוחותיהם. גם במערכת הבנקאית בישראל היו בעבר כשלים באופן ניהול הסיכון הטמון בפעילות זו. על מנת לוודא כי הלקחים הופקו ומקרים נוספים לא יתרחשו, הוראה זו קובעת דרישות לניהול הסיכון, תוך שימת דגש על פעילות מול לקוחות העוסקים בפעילות ספקולטיבית.
2. בכוונת הפיקוח לפרסם בעתיד הוראות לגבי אופן אימוץ הנחיות ועדת באזל בנוגע לפעילות בנגזרים שאינם נסלקים באופן מרכזי (להלן- נגזרי OTC)¹, פעילות המהווה חלק מפעילות מסחר בשוק ההון.
3. לאחר התייעצות עם הוועדה המייעצת בעניינים הנוגעים לעסקי בנקאות ובאישור הנגידה, קבעתי הוראה זו.

עיקרי ההוראה

4. נקבעו ההגדרות הבאות (סעיף 2):

(א) "לקוח העוסק בפעילות ספקולטיבית"

דברי הסבר

בהוראה נקבעו אפיונים ייחודיים לפעילות מול לקוחות העוסקים בפעילות ספקולטיבית, שהינם לקוחות בעלי פעילות למסחר במכשירים נגזרים ובניירות ערך בהיקפים משמעותיים וברמת סיכון גבוהה. הגדרת "פעילות משמעותית" תקבע על ידי דירקטוריון התאגיד הבנקאי, תתועד ותיושם בעקביות.

¹ הנחיות ועדת באזל:

דרישות בטחונות: BCBS/IOSCO - Margin requirements for non-centrally cleared derivatives, מרץ 2015;
דרישות איכותיות: IOSCO - Risk mitigation standards for non-centrally cleared OTC derivatives, ינואר 2015.

(ב) "לקוח מפוקח"

(ג) "מכשירים נגזרים וניירות ערך"

(ד) "פעילות מסחר בשוק ההון"

5. נקבעו עקרונות לניהול הסיכון הטמון במימון פעילות המסחר של לקוחות בשוק ההון:

(א) תאגיד בנקאי ינהל את הפעילות תחת מסגרת ממשל תאגידי מקובלת ומוגדרת היטב. (סעיף 4).

(ב) תאגיד בנקאי ימדוד את הסיכונים הטמונים בפעילות באופן התואם את היקף הפעילות ומורכבותה, ותוך שימוש במבחני קיצון על מנת לזהות פוטנציאל לסיכון מוגבר. (סעיף 5).

(ג) תאגיד בנקאי ינהל את הסיכונים הטמונים בפעילות תחת מערך מגבלות אפקטיבי, ינטר אחר החשיפות באופן הדוק, ויפעל באופן אקטיבי לצמצום החשיפות בגינה, תוך שימוש, בין השאר, בביטחונות. (סעיף 6).

דברי הסבר

מימון פעילות מסחר של לקוחות בשוק ההון חושף את התאגיד הבנקאי למגוון סיכונים, ולפיכך עליו לנהלם ולנטרם באופן הולם והדוק.

6. תאגיד בנקאי הפועל מול לקוחות העוסקים בפעילות ספקולטיבית יפעיל אמצעים מחמירים יותר לניהול הסיכון, לרבות קביעת מגבלות ברמת לקוח וברמת סך הלקוחות, ניטור יומי ותוך יומי אחר החשיפות, והגדרת סמכויות לצמצום החשיפות. מיפוי הלקוחות העוסקים בפעילות ספקולטיבית יבוצע לכל הפחות בתדירות שנתית ויהיה נתון לבקרה של פונקציית ניהול הסיכונים.

(סעיף 7)

דברי הסבר

תאגיד בנקאי הפועל מול לקוחות העוסקים בפעילות ספקולטיבית חשוף מעצם טבעה של פעילות לקוחות אלו לסיכון גבוה יותר ולכן נדרש לניהול סיכונים קפדני יותר.

7. תאגיד בנקאי ידרוש מלקוחותיו הפועלים בנגזרי OTC ביטחונות להבטחת החשיפה הקיימת (ביטחונות משתנים) והחשיפה הפוטנציאלית (ביטחונות ראשוניים) בגין פעילות זו. (סעיף 8)

הביטחונות יהיו נכסים נוזלים ביותר, ימדדו לאחר הפעלת מקדמי ביטחון מתאימים, אפשרות החלפתם בביטחונות אחרים תוגדר מראש והסיכונים בגינם ינוהלו באופן נאות (סעיף 9).

דברי הסבר

פעילות לקוחות בנגזרי OTC (ואם קיימת ללקוח גם פעילות בניירות ערך, בגין כלל פעילות הלקוח במסחר בשוק ההון) תתבצע כנגד ביטחונות נוזלים על מנת לצמצם חשיפת התאגיד הבנקאי להפסדים. דרישות אלו הופכות לפרקטיקה המקובלת במדינות השונות.

8. תאגיד בנקאי ינהל את הסיכונים המשפטיים והתפעוליים הנובעים מפעילות מסחר של לקוחות בשוק ההון באופן נאות. בפרט יפעל על פי העקרונות הכלולים בהוראה בנוגע לפעילות לקוחות במכשירים נגזרים ובניירות ערך מעבר לדלפק (OTC). (סעיף 10)

דברי הסבר

פעילות מסחר של לקוחות חושפת את התאגיד הבנקאי לסיכונים פיננסיים, אך גם לסיכונים משפטיים ותפעוליים, ולפיכך יש לנהלם. בנושא מכשירים נגזרים וניירות ערך מעבר לדלפק יש חשיבות מיוחדת להקפדה על ההסדרים, ולפיכך ההוראה מאמצת הנחיות בינלאומיות שהתגבשו בנושא. תאגיד בנקאי יכול להתאים את אופן יישום העקרונות לסוג הלקוח.

ביטול הוראת ניהול בנקאי תקין מס' 335

9. הוראת ניהול בנקאי תקין מס' 335 (עסקאות עתידיות) תבוטל ביום התחילה (1 ביולי 2018).

עדכון הקובץ

10. מצ"ב דפי עדכון לקובץ ניהול בנקאי תקין. להלן הוראות העדכון:

להכניס עמוד
7-1-330 [1] (10/17)

להוציא עמוד

בכבוד רב,

ד"ר חדוה בר
המפקחת על הבנקים

ניהול סיכון אשראי הטמון בפעילות מסחר של לקוחות במכשירים נגזרים ובניירות ערך**מבוא**

1. (א) סיכון אשראי הטמון בפעילות מסחר של לקוחות במכשירים נגזרים ובניירות ערך נובע ממימון או מחשיפה של בנק לפעילות לקוחות והינו בעל מאפיינים ייחודיים לעומת סיכון אשראי רגיל, משום שהוא משתנה על פני חיי העסקה, בהתאם לתנאי השוק. כמו כן, הסיכון הנוצר יכול להיות דו צדדי, שכן שווי השוק של עסקה יכול להיות חיובי או שלילי לכל אחד מהצדדים.
- (ב) הדרישות בהוראה זו מוסיפות על הדרישות בהוראות ניהול בנקאי תקין קיימות העוסקות בניהול סיכונים, בניהול סיכון אשראי ובניהול סיכון אשראי צד נגדי.
- (ג) מטרת ההוראה להדגיש ולהדק את הדרישות לניהול הסיכון הטמון בפעילות מסחר של לקוחות במכשירים נגזרים ובניירות ערך, תוך התמקדות בפעילות מול לקוחות העוסקים בפעילות ספקולטיבית, כהגדרתם להלן. כמו כן, היא מוסיפה דרישת קבלת ביטחונות בגין פעילות בנגזרים מעבר לדלפק (להלן- נגזרי OTC).

הגדרות

2. "לקוח העוסק בפעילות ספקולטיבית" – לקוח של התאגיד הבנקאי אשר לו פעילות משמעותית למסחר במכשירים נגזרים ובניירות ערך, בעלת פוטנציאל למינוף גבוה ו/או לחשיפה לתנודתיות גבוהה.
- בקבוצה זו יכללו גם לקוחות בעלי פעילות ריאלית, אלא אם התאגיד הבנקאי יכול להראות באופן מתועד וברור כי פעילות הלקוח במכשירים נגזרים ובניירות ערך נועדה להגן מפני סיכונים פיננסיים בפעילות הריאלית; קיום פעילות שולית שאינה למטרות הגנה כאמור, לא תמנע סיווג הפעילות בכללותה כמיועדת למטרות הגנה.
- הגדרת פעילות משמעותית תקבע על ידי דירקטוריון התאגיד הבנקאי, תעוגן במדיניות התאגיד ותיושם באופן עקבי.

"לקוח מפוקח" –

אחד מהגופים המנויים להלן או ישות מקבילה
המפוקחת יציבותית במדינה מפותחת:

(א) תאגיד בנקאי כהגדרתו בחוק הבנקאות
(רישוי), התשמ"א-1981;

(ב) קופות גמל כהגדרתן בחוק הפיקוח על
שירותים פיננסיים (קופות גמל),
התשס"ה-2005;

(ג) מבטחים כהגדרתם בחוק הפיקוח על
שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-
1981;

(ד) קרנות נאמנות כהגדרתן בחוק השקעות
משותפות בנאמנות, התשנ"ד-1994;

(ה) תאגידי שעיסוקם הבלעדי הוא הנפקת
"תעודות סל", כהגדרת המונח בתקנון
הבורסה לניירות ערך בתל-אביב, ובלבד
שתעודות הסל שהנפיקו התאגידיים,
נסחרות בבורסה לניירות ערך בתל-אביב.

"מכשירים נגזרים וניירות ערך" –

(א) מכשירים נגזרים סחירים ונגזרים מעבר
לדלפק, לרבות עסקאות סילוק ארוך;

(ב) עסקאות מימון ניירות ערך (SFTs), לרבות
עסקאות הלוואת מרווח.

כמשמעות מושגים אלו בנספח ג' בהוראת
ניהול בנקאי תקין מס' 203.

"פעילות מסחר בשוק ההון"–

פעילות מסחר במכשירים נגזרים ובניירות
ערך.

תחולה

3. הוראה זו חלה על תאגיד בנקאי, כהגדרתו בחוק הבנקאות (רישוי), התשמ"א-1981. הדרישות
בהוראה חלות על כל פעילות מסחר של לקוחות בשוק ההון המתבצעת באמצעות התאגיד
הבנקאי, לרבות פעילות של לקוחות מפוקחים.

עקרונות לניהול סיכון אשראי הטמון בפעילות מסחר של לקוחות בשוק ההון

ממשל תאגידי

4. (א) הדירקטוריון יקבע תיאבון לסיכון וסיבולת לסיכון, ויאשר את המסגרת הכוללת לניהול הסיכון. ביישום האמור רשאי התאגיד הבנקאי להתאים את העקרונות הכלולים בהוראה זו למהותיות הפעילות של הלקוח.

(ב) ההנהלה הבכירה תגבש ותיישם מסגרת מקיפה למדידת הסיכון וניהולו שתהיה עקבית עם תיאבון הסיכון והסיבולת לסיכון שקבע הדירקטוריון, ואשר תאפשר ניטור, דיווח ובקרה שוטפים על החשיפות לסיכון. המסגרת תקבע, בין השאר, מגבלות על חשיפות ברמת החשיפה הבודדת ללקוח וברמת ריכוז החשיפות.

(ג) ההנהלה הבכירה תוודא כי העוסקים בפעילות (בקווי העסקים ובניהול הסיכון) הינם בעלי המומחיות, הידע והניסיון המתאימים לרמת התחכום והמורכבות של הפעילות.

(ד) הדירקטוריון וההנהלה הבכירה יקבלו דיווחים על החשיפות לסיכון בתדירות העקבית למידת המהותיות של החשיפות ולמורכבות העסקאות. דיווחים אלו יכללו, בין היתר, תוצאות ניתוח ריכוזיות ומבחני קיצון של הסיכון, שתאפשרנה הבנה של חשיפות והפסדים פוטנציאליים תחת תנאי שוק קיצוניים. ההנהלה הבכירה תדון בדיווחים אלו לפחות פעם ברבעון, כאשר תדירות הדיווחים תגדל על פי הצורך, לדוגמה, אם חל שינוי מהותי בחשיפות לסיכון.

(ה) ניהול הסיכונים הטמון בפעילות מסחר זו יהיה חלק אינטגרלי מתהליך ניהול הסיכונים הכולל של התאגיד הבנקאי, ויעמוד בדרישות הוראת ניהול בנקאי תקין מס' 310 ("ניהול סיכונים"). בכלל זה נדרש לקיים:

(1) הפרדה בניהול הסיכונים בין קו ההגנה הראשון (קו העסקים) לבין קו ההגנה השני (פונקציית ניהול סיכונים בלתי תלויה).

(2) הפרדה נאותה בין הגורם העסקי (פונקציית המסחר) לבין הגורם האחראי על הערכת השווי (valuation) של העסקאות.

(3) הפרדה נאותה בין מנהל הלקוח בחטיבה העסקית לבין האחראי לבקרה שוטפת אחר חשיפות המסחר, במקרים בהם הלקוח עוסק במקביל גם בפעילות עסקית ריאלית וגם בפעילות מסחר בשוק ההון.

(ו) הביקורת הפנימית תכסה את הנושא כנדרש על פי הוראת ניהול בנקאי תקין מס' 307 ("פונקציית ביקורת פנימית") וכאמור בסעיף (x) 777 בהוראת ניהול בנקאי תקין מס' 211 ("הערכת נאותות הלימות ההון").

מדידת סיכונים

5. (א) בשל מורכבות החשיפות לסיכון ובמיוחד החשיפות הנובעות מפעילות בנגזרי OTC, תאגיד בנקאי יעשה שימוש במגוון שיטות מדידה על מנת לקדם הבנה מקיפה של סיכון זה וכיצד הוא משתנה בסביבות שונות. שיטות המדידה יהיו עקביות לגודל, מורכבות, נזילות ופרופיל הסיכון של התיק.
- (ב) לתאגיד בנקאי תהיה יכולת למדוד את החשיפות שלו ברמות שונות של סכימה (לדוגמה, ברמת ישות משפטית וקבוצת ישויות קשורות, קו עסקים, סקטור, משפחות מוצרים, וברמת התיק).
- (ג) תאגיד בנקאי אשר לו חשיפות משמעותיות לסיכון זה יעשה שימוש במבחני קיצון. ההנהלה הבכירה תעריך באופן תקופתי, ולכל הפחות רבעוני, את תוצאות מבחני הקיצון על מנת לזהות פוטנציאל לסיכון מוגבר, ותנקוט באסטרטגיה המתאימה להפחתתו. מבחני הקיצון יתייחסו, בין היתר, לכל המסחר ולצורות מסחר שונות, למשל, נגזרי OTC.

ניהול ובקרת סיכונים

6. (א) לתאגיד הבנקאי יהיה מערך מגבלות אפקטיבי לניהול הסיכון.
- (1) אישור המגבלות יהיה במנגנון של אסקלציה, בהתאם להיקף החשיפה ורמת הסיכון שלה.
- (2) הניטור אחר החשיפות יתבצע באמצעות מערכות ממוחשבות, בלתי תלויות בקווי העסקים, ויתבצע לפחות ברמה יומית.
- (3) מדיניות התאגיד תכלול גם מנגנון אסקלציה בדיווח וטיפול בחריגות.
- (ב) תאגיד בנקאי יקבע מדיניות ונהלים לניהול אפקטיבי של לקוחות במצוקה (distress), לרבות סגירת החשיפה מולם (close-out).
- (ג) תאגיד בנקאי יגבש ויישם מדיניות ביטחונות הולמת שתיסקר באופן תקופתי. מדיניות הביטחונות תמלא גם אחר הדרישות בסעיפים 8 ו-9 להלן.

אפיונים ייחודיים לפעילות מול לקוחות העוסקים בפעילות ספקולטיבית

7. (א) הדירקטוריון ידון ויחליט האם יש לו סיבולת סיכון ללקוחות העוסקים בפעילות ספקולטיבית. ככל שיקבע שכן, תיאבון וסיבולת הסיכון יוגדרו ברמת לקוח בודד וברמת סך הלקוחות העוסקים בפעילות ספקולטיבית.
- (ב) מיפוי לקוחות לקבוצת הלקוחות העוסקים בפעילות ספקולטיבית יעודכן לכל הפחות אחת לשנה (או כאשר מתרחש שינוי משמעותי בפעילות הלקוח). פונקציית ניהול הסיכונים תבצע בקרה אחר מיפוי הלקוחות, לפחות אחת לשנה.

- (ג) מערך המגבלות יכלול מגבלות פרטניות לגבי לקוחות העוסקים בפעילות ספקולטיבית.
- (ד) קו העסקים האחראי על מסחר ושוק ההון יבצע ניטור הדוק אחר הפעילות, בין השאר, המעקב אחר החשיפות יתבצע גם בתדירות תוך יומית, ויוגדרו סמכויות לצמצום החשיפה. יש לוודא כי מתקיימת בקרה אחר החשיפה המצרפית של התאגיד הבנקאי לאותו לקוח.

קבלת ביטחונות מלקוחות

8. (א) תאגיד בנקאי ידרוש מכל לקוח ביטחונות בגין פעילותו בנגזרי OTC (וכאשר הלקוח מבצע גם פעילות בניירות ערך, בגין כלל פעילות המסחר שלו בשוק ההון) כמפורט להלן:

ביטחונות משתנים

- א. תאגיד בנקאי יחשב על בסיס יומי את הסכום המלא הנדרש לצורך כיסוי החשיפה הנוכחית שנוצרה כתוצאה משינויים בשווי השוק של העסקה (mark to market) לאחר ביצועה, וידרוש השלמת ביטחונות לפי העניין, בתוך יום עסקים אחד ממועד החישוב (להלן: "ביטחונות משתנים").
- ב. תאגיד בנקאי יבקש לקבל את הביטחונות המשתנים לידיו, בתוך יום עסקים אחד ממועד העברת הדרישה ללקוח להשלמת הביטחונות.
- ג. המועדים המפורטים לדרישת השלמת ביטחונות וקבלתם, לרבות סכומים מינימאליים להעברה, יעוגנו בהסכמים לפעילות בנגזרי OTC.

ביטחונות ראשוניים

- א. תאגיד בנקאי ידרוש העמדה של ביטחונות במועד ביצוע העסקה לצורך כיסוי החשיפה העתידית, שעלולה להיווצר כתוצאה משינויים עתידיים פוטנציאליים בשווי השוק של העסקה (mark to market) במהלך הזמן שנדרש לצורך סגירת החשיפה כנגד הלקוח (close-out) והחלפת הפוזיציה (להלן: "ביטחונות ראשוניים").
- ב. תאגיד בנקאי יקבל את הביטחונות הראשוניים בתחילת העסקה, ולאחר מכן באופן שגרתי ועקבי על בסיס השינויים בחשיפה העתידית הפוטנציאלית שנמדדה, כגון כאשר עסקאות מתווספות לתיק או נגרעות ממנו.
- (ב) העברת הביטחונות המשתנים והראשוניים, תהיה כפופה לסכום מינימאלי להעברה מכל לקוח שלא יעלה על 2,000,000 ש"ח.
- (ג) השלמת ביטחונות- הגדלת מסגרת האשראי של הלקוח חלף השלמת ביטחונות, תיחשב כפרקטיקה לא מקובלת שאינה עומדת בקנה אחד עם ניהול בנקאי תקין.
- (ד) תאגיד בנקאי יעגן בהסכמים מול לקוח סעיף הקובע כי אי השלמת ביטחונות על ידו במועד הנדרש מהווה עילה לדרישה לסגירת הפוזיציה באופן מיידי.

9. דרישות איכותיות בנושא ביטחונות

(א) הגדרה של הביטחונות הכשירים- על מנת להבטיח כי הנכסים שהתקבלו כביטחונות ניתנים למימוש בתוך פרק זמן סביר ובהיקף אשר יכול להגן די הצורך על התאגיד הבנקאי מפני הפסדים, על נכסים אלה להיות נזילים ביותר ועליהם להיות מסוגלים, לאחר החלת מרווח ביטחון מתאים, לשמור על ערכם בתקופת קיצון פיננסית.

(ב) הערכת הביטחונות - יש לכייל את הביטחונות באופן נאות בכדי לשקף את הסיכונים להם הם חשופים, הן בתנאי שוק רגילים והן בתנאי קיצון, ולקבוע מקדמי ביטחון מתאימים.

(ג) המרת הביטחונות – יש להגדיר באילו תנאים יתאפשר ללקוח להמיר או להחליף את הביטחונות שהועמדו במקור על ידו בביטחונות חלופיים, לפני תום חוזה המכשירים הנגזרים.

(ד) ניהול סיכון ביטחונות – מדיניות התאגיד הבנקאי תכלול אמצעים לניהול סיכון הביטחונות- ריכוזיות, תנודתיות, נזילות, wrong way risk וכדומה.

סיכונים תפעוליים ומשפטיים

10. תאגיד בנקאי יקפיד על ניהול הסיכון המשפטי והתפעולי הנובע מפעילות מסחר של לקוחות במכשירים נגזרים ובניירות ערך. בפרט, בפעילות כאמור המתבצעת מעבר לדלפק (OTC) יפעל התאגיד הבנקאי על פי העקרונות הבאים (התאגיד רשאי להתאים את אופן יישום העיקרון לסוג הלקוח):

(א) הסדרת היחסים - יקבע מדיניות ונהלים לתייעוד מראש ובכתב של התנאים (החובות והזכויות) המהותיים שיחולו בין הצדדים בעת ביצוע עסקאות.

(ב) אישור העסקה (trade confirmation) - יקבע מדיניות ונהלים לאישור התנאים המהותיים בכל עסקה מול הלקוח, מוקדם ככל האפשר לאחר ביצועה. התנאים המהותיים יכללו תנאים הנדרשים להגברת הוודאות המשפטית של העסקה וביניהם, תאריך העסקה, תאריך סילוק, נכס הבסיס, החוק הרלבנטי, סוג המטבע, הערך הנקוב.

(ג) הערכת העסקה – יגיע להסכמה עם הצד הנגדי לעסקה לגבי אופן קביעת שווי כל עסקה, החל מרגע ביצועה ועד לסיומה, לצורך החלפת הביטחונות, תוך תיעוד נאות של תהליך קביעת השווי.

(ד) התאמה (reconciliation) - יקבע מדיניות ונהלים שיסדירו תהליך תקופתי, שבמסגרתו יוודאו הצדדים כי התנאים המהותיים והערכות השווי של כל העסקאות בתיק רשומים בצורה זהה אצל שני הצדדים.

(ה) יישוב מחלוקות - יקבע מנגנון מוסכם עם הצד לעסקה ויתעד אותו. המנגנון יגדיר כיצד יש ליישב מחלוקות בקשר לתנאים או להערכות שווי מהותיים במהלך חיי העסקה, מוקדם ככל שניתן.

תחילה והוראות מעבר

11. (א) תאגיד בנקאי יישם את הדרישות בהוראה זו לא יאוחר מיום 1 ביולי 2018 (להלן - יום התחילה).

(ב) דרישות החלות ברמת עסקה בודדת או עסקאות (לדוגמה, דרישת הביטחונות) יחולו על עסקאות חדשות (לרבות עסקאות שחודשו) לא יאוחר מיום התחילה.

(ג) דרישות הביטחונות כאמור בסעיפים 8 ו-9 לעיל לא יחולו בשלב זה על לקוח מפקח, בנק מרכזי או לקוח אחר שאינו עוסק בפעילות ספקולטיבית, והן תקבענה על ידי הפיקוח על הבנקים במועד מאוחר יותר.

(ד) למרות האמור בסעיף 8(ב), עד להודעה חדשה של הפיקוח על הבנקים, תאגיד בנקאי רשאי לקבוע סכום העברה מינימלי שלא יעלה על 5,000,000 ש"ח.

עדכונים

תאריך	פרטים	גרסה	חוזר 06 מס'
23/10/2017	חוזר מקורי	1	2544